



Lustrační zákony v České republice

Aplikace zákonů č. 451/1991 Sb. a č. 279/1992 Sb.

(Lustration laws in the Czech Republic

The application of Act No. 451/1991 Coll. and Act No. 279/1992 Coll.)

Pavel Žáček

Abstract

Because of a number of scandals concerning the post-communist echelons of power, which were connected with the purging of public life, public discussions on the activities of the Czechoslovak Communist Party, including the secret police (State Security) and the use of a widespread Soviet-style network of agents, political representatives became convinced of the need to amend legislation to protect the fragile democratic establishment of that time.

In response to the activity of a Federal Assembly committee, which revealed the contexts of 17 November 1989 in the years 1991-1992, the federal parliament and the Czech National Council adopted two so-called "lustration" laws, which were intended to prevent the persistent infiltration of the upper echelons of the state administration by people who had been compromised through serving or cooperating with communist totalitarian power in the years 1948-1989.

KEY WORDS: lustration, Czechoslovakia, vetting laws, transitional justice, communist elite

V důsledku řady afér postkomunistické moci, souvisejících s očistou ústředních orgánů státu, politického života i veřejné správy, s odhalováním konkrétní činnosti nomenklatury Komunistické strany Československa, jejich mocenských složek včetně Státní bezpečnosti a s používáním masové agenturní sítě sovětského typu, dospěla česká a slovenská politická reprezentace v rozmezí deseti až šestnácti měsíců po „sametové revoluci“ k nutnosti zákonné úpravy ochrany tehdy křehkého demokratického ústavního zřízení.¹

V reakci na činnost komise Federálního shromáždění České a Slovenské Federativní republiky (ČSFR) pro dohled nad vyšetřováním událostí 17. listopadu 1989, resp. veřejnou diskusi přijaly federální parlament a Česká národní rada dva tzv. lustrační zákony se záměrem změnit stávající obsazení špiček státního aparátu osobami kompromitovanými službou a spoluprací s komunistickou totalitní mocí v letech 1948–1989 a do budoucna nově nastavit podmínky obsazování vybraných funkcí.

Oba zákony se i přes ostrý politický střet² – a určité nepochopení ze strany některých západních institucí³ – staly symbolem systémového překonávání pozůstatků totalitního režimu v postkomunistických státech. Symptomatická pro kvalitu procesu společenské očisty však byla jejich poměrně vágní aplikace v České republice a ignorance na Slovensku. Neustálý politický souboj o jejich existenci je provázen sporem o povahu „sametové revoluce“ a nakonec i posttotalitního systému v Československu a České republice.

“Velký lustrační zákon“

Dne 4. října 1991 přijal federální parlament zákon č. 451/1991 Sb., kterým stanovil „některé další předpoklady pro výkon některých funkcí ve státních orgánech a organizacích České a Slovenské Federa-

tivní republiky, České republiky a Slovenské republiky“, vztahující se k výkonu funkcí obsazovaných volbou, jmenováním anebo ustanovováním v orgánech státní správy ČSFR, České i Slovenské republiky, Československé armádě,⁴ Federální bezpečnostní informační službě, Federálním policejním sboru a Sboru hradní policie, explicitně pak v kancelářích prezidenta ČSFR, Federálního shromáždění ČSFR, České i Slovenské národní rady, úřadech vlád ČSFR i obou republik, kancelářích všech tří ústavních i nejvyšších soudů, prezidiu Československé i Slovenské akademie věd, federálních i republikových rozhlasech, televizích i tiskových kancelářích; dále vedoucích organizací a vedoucích pracovníků v jejich přímé řídicí působnosti ve státních podnicích, státních organizacích, akciových společnostech většinově vlastněných státem, podnicích zahraničního obchodu, Čs. státních drahách, státních fondech, státních peněžních ústavech a Státní bance československé. Na vysokých školách se vztahoval na funkce volených akademických funkcionářů a schvalované akademickým senátem.

Obdobně zákon upravil podmínky pro výkon funkce soudce, přísedícího, prokurátora, vyšetřovatele prokuratury, státního notáře, státního arbitra a pro osoby vykonávající činnost justičního čekatele, právního čekatele prokuratury, notářského čekatele a arbitrážního čekatele. V neposlední řadě též upravil podmínky spolehlivosti pro možnost provozování některých koncesovaných živností (§ 1).

Jako předpoklad pro výkon výše uvedených funkcí byla stanovena podmínka, že občan nesměl v období od 25. února 1948 do 17. listopadu 1989 být:

- a) příslušníkem Sboru národní bezpečnosti zařazeným ve složce Státní bezpečnosti,⁵
- b) evidován v materiálech Státní bezpečnosti jako rezident, agent, držitel propůjčeného bytu, držitel konspiračního bytu, informátor nebo ideový spolupracovník Státní bezpečnosti,⁶
- c) vědomým spolupracovníkem Státní bezpečnosti,⁷
- d) tajemníkem orgánu Komunistické strany Československa nebo Komunistické strany Slovenska od stupně okresního nebo jemu na roveň postaveného výboru výše, členem předsednictva těchto výborů, členem ústředního výboru Komunistické strany Československa nebo ústředního výboru Komunistické strany Slovenska, členem Byra pro řízení stranické práce v českých zemích nebo členem Výboru pro řízení stranické práce v českých zemích, s výjimkou těch, kteří tyto funkce zastávali pouze v období od 1. 1. 1968 do 1. 5. 1969,⁸
- e) pracovníkem aparátu orgánů uvedených pod písmenem d) na úseku politického řízení Sboru národní bezpečnosti,
- f) příslušníkem Lidových milicí,⁹
- g) členem akčního výboru Národní fronty po 25. 2. 1948, prověřkových komisí po 25. 2. 1948 nebo prověřkových a normalizačních komisí po 21. 8. 1968,
- h) studentem na Vysoké škole Felixe Edmundoviče Dzeržinského při Radě ministrů Svazu sovětských socialistických republik pro příslušníky Státní bezpečnosti, Vysoké škole ministerstva vnitra Svazu sovětských socialistických republik pro příslušníky Veřejné bezpečnosti, Vyšší politické škole ministerstva Svazu sovětských socialistických republik nebo vědeckým aspirantem anebo účastníkem kursů delších než 3 měsíce na těchto školách.

Ministr obrany ČSFR mohl prominout příslušnost ke Státní bezpečnosti, pokud by uplatnění podmínky „*narušilo důležitý bezpečnostní zájem státu*“ a nebyl „*tím ohrožen účel tohoto zákona*“ (§ 2). Skutečnosti dle písmen a) a b) se dokládaly osvědčením vydaným federálním ministerstvem vnitra, dle písmene c) buď osvědčením anebo nálezem nezávislé komise při FMV (k její činnosti viz dále); písmen d) až h) pak pouze čestným prohlášením. Občan byl navíc před nástupem do funkce povinen předložit „*prohlášení, že nebyl a není spolupracovníkem žádné zahraniční zpravodajské nebo výzvědné služby*“ (§ 4).

Pro výkon jmenovaných funkcí ve federálním ministerstvu vnitra, Federální bezpečnostní informační službě, Federálním policejním sboru a Sboru hradní policie byl stanoven předpoklad, že občan v období od 25.

února 1948 do 17. listopadu 1989 nesměl být

- a) příslušníkem Sboru národní bezpečnosti zařazeným ve složce Státní bezpečnosti na úseku s kontrarozvědným zaměřením,
- b) zařazen na funkci náčelníka odboru a vyšší ve složce Státní bezpečnosti,
- c) studentem na Vysoké škole Felixe Edmundoviče Dzeržinského při Radě ministrů Svazu sovětských socialistických republik pro příslušníky Státní bezpečnosti, Vysoké škole ministerstva vnitra Svazu sovětských socialistických republik pro příslušníky Veřejné bezpečnosti, Vyšší politické škole ministerstva vnitra Svazu sovětských socialistických republik nebo vědeckým aspirantem anebo účastníkem kursů delších než 3 měsíce na těchto školách,
- d) ve Sboru národní bezpečnosti ve funkci tajemníka hlavního výboru Komunistické strany Československa nebo hlavního výboru Komunistické strany Slovenska, členem hlavního výboru Komunistické strany Československa nebo hlavního výboru Komunistické strany Slovenska, členem celoútvarového výboru Komunistické strany Československa anebo celoútvarového výboru Komunistické strany Slovenska nebo příslušníkem Sboru národní bezpečnosti zařazeným ve Správě pro politickovýchovnou, vzdělávací, kulturní a propagační činnost federálního ministerstva vnitra.¹⁰

Identicky nesmělo jít o osoby evidované v materiálech Státní bezpečnosti v kategoriích rezident, agent, držitel propůjčeného bytu, držitel konspiračního bytu, informátor nebo ideový spolupracovník Státní bezpečnosti, vědomý spolupracovník Státní bezpečnosti, tajemník od okresního orgánu komunistické strany výše, člen předsednictva těchto výborů, ústředního výboru Komunistické strany Československa či Slovenska, člen Byra (Výboru) pro řízení stranické práce v českých zemích, s výjimkou těch, které tyto funkce zastávaly pouze v období od 1. ledna 1968 do 1. května 1969, pracovník orgánu komunistického aparátu na úseku politického řízení Sboru národní bezpečnosti, příslušník Lidových milicí, člen akčního výboru Národní fronty po 25. únoru 1948 a prověřkových či normalizačních komisí po 25. únoru 1948 a 21. srpnu 1968.

V odůvodněných případech mohli federální ministr vnitra i ředitelé Federální bezpečnostní informační služby a Federálního policejního sboru prominout podmínku výkonu funkce, „pokud by její uplatnění narušilo důležitý bezpečnostní zájem státu“ a nebyl tím „ohrožen účel tohoto zákona“ (§ 3).

Před volbou, jmenováním či ustanovením do funkce, u nichž podmínky k obsazení upravoval tento zákon, předkládal občan vedoucímu orgánu či organizace osvědčení vydané federálním ministerstvem vnitra, čestné prohlášení, popřípadě nález nezávislé komise při FMV (§ 5).

Další část zákona upravovala vydávání osvědčení federálním ministerstvem vnitra, stanovily se podmínky, kdy může namísto občana staršího 18 let žádat vedoucí orgánu anebo organizace. „Jsou-li podklady pro vydání osvědčení v držení jiného státního orgánu, je tento orgán povinen na žádost federálního ministerstva vnitra poskytnout do sedmi dnů tomuto ministerstvu veškeré podklady a další informace potřebné pro vydání osvědčení.“¹¹ (§§ 6–9). V § 10 se konstatovalo, že osvědčení, nález ani údaje v nich obsažené „nejsou pro účely tohoto zákona a pro účely soudního řízení utajovanými skutečnostmi“.

Úkolem nezávislé komise při federálním ministerstvu vnitra, sestavené dle zákonem určeného klíče, se stalo ověřovat, zda občan byl, či nebyl vědomým spolupracovníkem Státní bezpečnosti (§ 2 odst. 1 písm. c), funkcionářem KSČ nebo KSS od stupně okresního výboru výše (§ 2 odst. 1 písm. d), pracovníkem komunistického aparátu na úseku politického řízení Sboru národní bezpečnosti (§ 2 odst. 1. písm. e), příslušníkem Lidových milicí (§ 2 odst. 1. písm. f), členem akčního výboru Národní fronty anebo prověřkových komisí (§ 2 odst. 1. písm. g), studentem vyšších či vysokých škol ve Svazu sovětských socialistických republik bezpečnostního či politicko-bezpečnostního zaměření (§ 11). Komise zahajovala řízení na základě návrhu občana, který obdržel osvědčení o vědomé spolupráci se Státní bezpečností či tvrdil, že čestné prohlášení osoby vykonávající funkci je nepravdivé, případně organizace, jež měla pochybnost o pravdivosti čestného

prohlášení kandidáta na funkci. Do 60 dnů musela vydat odůvodněný nálezu, zda občan předpoklady pro výkon funkce splňuje, či nikoliv. Bylo-li v něm uvedeno, že občan nebyl vědomým spolupracovníkem Státní bezpečnosti, měla se tato skutečnost vyznačit „ve všech evidencích a podkladech s tím, že s těmito evidencemi a podklady nelze ve vztahu k občanovi dále nakládat“ (§§ 12–13).

Jestliže občan nesplňoval předpoklady pro výkon funkce, měl jeho pracovní anebo služební poměr skončit výpovědí danou organizací nejpozději do 15 dnů ode dne, kdy se o tom dozvěděla, pokud nedošlo k jeho zařazení na jinou funkci. Identický postup bylo zvolen, „odmít-li občan učinit čestné prohlášení (...) nebo je-li čestné prohlášení nepravdivé“ (§ 14). Pokud prokurátor nebo vyšetřovatel prokuratury nesplňoval předpoklady pro výkon funkce, byla i tato skutečnost důvodem pro skončení pracovního poměru (§ 15).¹² Příslušný orgán dokonce mohl podat návrh na odvolání soudce nebo přísedícího z jeho funkce (§ 16). Do dvou měsíců od doručení nálezu občan mohl požádat příslušný krajský soud o přezkoumání jeho obsahu; stejně tak jako neplatnosti skončení pracovního nebo služebního poměru (§ 18).

Zákon umožnil vydavatelům periodického tisku a provozovatelům rozhlasového a televizního vysílání, agenturního zpravodajství a audiovizuálních pořadů s licenci požádat „sami za sebe nebo po předchozím písemném souhlasu za pracovníka, kterého zaměstnávají a který se podílí na tvorbě myšlenkového obsahu uvedených sdělovacích prostředků“, federální ministerstvo vnitra o vydání osvědčení či nezávislou komisi při FMV o vydání nálezu.¹³ Obdobně mohli předsedové či jim na roveň postavení představitelé politických stran, politických hnutí a sdružení „za sebe nebo za člena vedení politické strany, politického hnutí nebo sdružení požádat po jeho předchozím písemném souhlasu“ o vydání osvědčení nebo nálezu (§ 21). Jeden ze závěrečných paragrafů zakázal zveřejňování skutečností uvedených v osvědčení nebo v nálezu, osvědčení nebo nálezu samotného, stejně tak jako jakýchkoliv podkladů k jejich vypracování, „bez předchozího písemného souhlasu občana“ (§ 19).

Zákon č. 451/1991 Sb. nabyl účinnosti dnem vyhlášení a pozbýt jí měl po pěti letech, dne 31. prosince 1996.¹⁴

K zabezpečení realizace zákona vydal federální ministr vnitra Ing. Ján Langoš v příloze svého rozkazu č. 116/1991 výklad některých pojmů obsažených v § 3; pokyn mj. předpokládal zpracování Metodického pokynu ředitele I. divize FMV.¹⁵ V dalším řídicím aktu č. 127/1991 byl definován výklad pojmu „složka Státní bezpečnosti“ obsaženého v § 2 odst. 1 písm. a) zákona č. 451/1991 Sb.¹⁶

„Malý lustrační zákon“

Necelých šest měsíců po federální zákonné normě přijala 28. dubna 1992 také Česká národní rada zákon č. 279/1992 Sb., „o některých dalších předpokladech pro výkon některých funkcí obsazovaných ustanovením nebo jmenováním příslušníků Policie České republiky a příslušníků Sboru nápravné výchovy České republiky“, který se vztahoval na vybrané funkce policistů povoláných k plnění úkolů v ministerstvu vnitra České republiky, na Policii České republiky a Sbor nápravné výchovy České republiky.

V rámci Policie České republiky se podmínky zákona vztahovaly na policisty zařazené v Úřadu vyšetřování pro Českou republiku (§ 2, odst. 1, písm. b), na policejním ředitelství (§ 2, odst. 1, písm. c), dále na funkce ředitele, zástupce ředitele, (vrchního) komisaře, velitele vnější služby, vedoucího oddělení správní služby a vrchního inspektora na okresních, obvodních a městských ředitelstvích Policie ČR (§ 2, odst. 1, písm. d), u krajských správ a správy hlavního města Prahy navíc na vedoucího odboru, velitele zásahové jednotky, vedoucího sekce, vedoucího staršího referenta specialisty a staršího referenta specialisty (§ 2, odst. 1, písm. e), u krajských úřadů vyšetřování a v hlavním městě Praze na ředitele, zástupce ředitele, vedoucího oddělení a staršího vyšetřovatele (§ 2, odst. 1, písm. f), u okresních, obvodních a městských úřadů vyšetřování v ČR na ředitele, zástupce ředitele a vedoucího oddělení (§ 2).

Jako předpoklad pro výkon výše uvedených funkcí zákon v § 3 stanovil, že občan v období od 25. února 1948 do 17. listopadu 1989 nesměl být:

- a) příslušníkem Sboru národní bezpečnosti zařazeným ve složce Státní bezpečnosti na úseku s kontrarozvědným zaměřením,
- b) příslušníkem Sboru národní bezpečnosti zařazeným ve funkci náčelníka oddělení a vyšší ve Státní bezpečnosti,
- c) evidovaný v materiálech Státní bezpečnosti jako rezident, agent, držitel propůjčeného bytu, držitel konspiračního bytu, informátor nebo ideový spolupracovník Státní bezpečnosti,
- d) vědomým spolupracovníkem Státní bezpečnosti,
- e) ve funkci tajemníka Komunistické strany Československa nebo Komunistické strany Slovenska od okresního nebo jemu na roveň postaveného výboru výše, členem předsednictva těchto výborů, členem ústředního výboru Komunistické strany Československa nebo ústředního výboru Komunistické strany Slovenska, členem Byra pro řízení stranické práce v českých zemích nebo členem Výboru pro řízení stranické práce v českých zemích, s výjimkou těch, kteří tyto funkce zastávali pouze v období od 1. 1. 1968 do 1. 5. 1969,
- f) ve Sboru národní bezpečnosti ve funkci tajemníka hlavního výboru Komunistické strany Československa nebo hlavního výboru Komunistické strany Slovenska, členem hlavního výboru Komunistické strany Československa nebo hlavního výboru Komunistické strany Slovenska nebo členem celouťvarového výboru Komunistické strany Československa nebo Komunistické strany Slovenska,
- g) pracovníkem aparátu orgánů uvedených v ustanoveních písmen e) a f) na úseku politického řízení Sboru národní bezpečnosti,
- h) příslušníkem Sboru národní bezpečnosti zařazeným na správě pro politickovýchovnou, vzdělávací, kulturní a propagační činnost federálního ministerstva vnitra nebo ministerstva, který přímo vykonával politickovýchovnou činnost,
- i) příslušníkem Sboru národní bezpečnosti zařazeným ve funkci zástupce náčelníka (velitele) pro politickovýchovnou práci,
- j) příslušníkem Lidových milicí,
- k) členem akčního výboru Národní fronty po 25. 2. 1948, prověřkových komisí po 25. 2. 1948 nebo prověřkových normalizačních komisí po 21. 8. 1968,
- l) studentem na Vysoké škole Felixe Edmundoviče Dzeržinského při Radě ministrů Svazu sovětských socialistických republik pro příslušníky Státní bezpečnosti, Vysoké škole ministerstva vnitra Svazu sovětských socialistických republik pro příslušníky Veřejné bezpečnosti, Vyšší politické škole ministerstva vnitra Svazu sovětských socialistických republik a na jiných školách bezpečnostního charakteru ve Svazu sovětských socialistických republik nebo vědeckým aspirantem anebo účastníkem kursů delších než 3 měsíce na těchto školách (§ 3).¹⁷

Ministr vnitra České republiky mohl v odůvodněných případech policistovi prominout členství „ve složce Státní bezpečnosti na úseku s kontrarozvědným zaměřením“, pokud „by její uplatnění narušilo důležitý bezpečnostní zájem služby“, za předpokladu, že tím „nebyl ohrožen účel (...) zákona“. Podmínkou byla nutnost každý takový případ se zdůvodněním oznámit příslušnému orgánu České národní rady.

U Sboru nápravné výchovy České republiky se zákon vztahoval na funkce příslušníků zařazených na ředitelství SNV ČR (§ 4, písm. a), ředitele a zástupce ředitele útvaru nebo organizační složky postavené na roveň útvaru (§ 4, písm. b), vedoucího oddělení a jemu na roveň postavených organizačních částí, vedoucího úseku (skupiny) v organizačních složkách postavených na roveň útvaru (§ 4, písm. c), na oddělení (skupiny) prevence v útvarech SNV ČR (§ 4, písm. d).

Jako předpoklad pro výkon funkcí ve Sboru nápravné výchovy České republiky § 5 zákona stanovil, že v období od 25. února 1948 do 17. listopadu 1989

- a) u občana nebyly zjištěny skutečnosti uvedené v § 3 odst. 1 zákona,
- b) občan nebyl členem celoútvarového výboru Komunistické strany Československa při správě Sboru nápravné výchovy České republiky, členem celoútvarového výboru Komunistické strany Československa v útvarech a jim na roveň postavených organizačních složkách Sboru nápravné výchovy České republiky nebo předsedou základní organizace Komunistické strany Československa v útvarech Sboru nápravné výchovy České republiky, ve kterých nebyl zřízen celoútvarový výbor Komunistické strany Československa,
- c) občan nebyl ve funkci zástupce náčelníka správy nebo útvaru Sboru nápravné výchovy České republiky pro politickovýchovnou práci,
- d) občan nebyl ve funkci náčelníka odboru nebo oddělení nebo vedoucím skupiny vnitřní ochrany Sboru nápravné výchovy České republiky,
- e) občan nebyl evidován v materiálech Sboru nápravné výchovy České republiky jako rezident, agent nebo důvěrník vnitřní ochrany Sboru nápravné výchovy České republiky.¹⁸

Ministr spravedlnosti České republiky mohl opět v odůvodněných případech prominout příslušníkovi Sboru nápravné výchovy ČSR ve funkci náčelníka odboru, oddělení nebo skupiny vnitřní ochrany, případně evidenci v agenturně-operativních materiálech jako rezident, agent nebo důvěrník vnitřní ochrany SNV ČSR, pokud by uplatnění této podmínky „narušilo důležitý zájem služby“ a neohrozilo „účel tohoto zákona“. Každé uplatnění této výjimky ministr spravedlnosti České republiky spolu se zdůvodněním oznamoval příslušnému orgánu České národní rady. Skutečnosti dle § 3 odst. 1 písm. a) až d) se dokládaly osvědčením vydaným federálním ministerstvem vnitra, popřípadě nálezem nezávislé komise při FMV; čestným prohlášením pak písm. e) až g), j) a k) odst. 1 § 3 zákona a písm. b) až e) odst. 1 § 5 (§ 6).

Občan, policista nebo příslušník SNV ČR, který měl vykonávat jako policista funkci na ministerstvu nebo Policii České republiky či funkci ve Sboru nápravné výchovy České republiky, předkládal osvědčení (nález) nebo čestné prohlášení příslušnému služebnímu orgánu; současně byl před nástupem do funkce povinen předložit „prohlášení, že nebyl a není spolupracovníkem žádné zahraniční zpravodajské nebo výzvědné služby“ (§ 7).

Další paragraf stanovil oprávnění ministrů vnitra a spravedlnosti vyžadovat osvědčení nebo nález. Jestliže policista nebo příslušník SNV ČR nepředložil do 30 dnů po jeho obdržení, požádal vedoucí nebo služební orgán federální ministerstvo vnitra o zaslání jeho opisu (§ 8).

Pokud policista nebo příslušník SNV ČR nesplňoval stanovené předpoklady pro výkon funkce, považoval to zákon za důvod pro skončení služebního poměru propuštěním. Příslušný služební orgán měl rozhodnout o propuštění ze služebního poměru „nejpozději do 15 dnů ode dne, kdy důvod pro propuštění zjistil“ (identicky se postupovalo v případě, že policista nebo příslušník odmítl předložit čestné prohlášení anebo předložil prohlášení nepravdivé). Nesplnění předpokladů pro výkon funkce stanovených v písm. f) až l) odst. 1 § 3 zákona se považovalo „za důvod pro převedení na jinou funkci“ (§ 9).

Zákon č. 279/1992 Sb. nabyl účinnosti 1. července 1992 a byl zprvu schválen pouze do 31. prosince 1996; po prodloužení zůstává v platnosti dodnes.¹⁹

Ministr vnitra České republiky JUDr. Tomáš Sokol v návaznosti na přijetí zákona stanovil svým nařízením č. 42/1992 okruh útvarů, resp. příslušníků Sboru národní bezpečnosti zařazených ve složce Státní bezpečnosti na úseku s kontrarozvědným zaměřením²⁰ i náčelníků oddělení a vyšších funkcionářů.²¹ Pracovníkem aparátu orgánů na úseku politického řízení Sboru národní bezpečnosti (§ 3 odst. 1 písm. g) byl podle čl. 4 nařízení občan nebo policista, který

a/ vykonával funkce vedoucího oddělení státní administrativy ÚV KSČ nebo ÚV KSS, vedoucího nebo pracovníka odboru bezpečnosti těchto oddělení, vedoucího oddělení státní administrativy KV KSČ nebo KV

KSS nebo pracovníka zařazeného na úseku řízení Sboru národní bezpečnosti těchto oddělení,

b/ byl ustanoven ve funkci politický pracovník – uvolněný předseda, politický pracovník I. stupně, politický pracovník kontrolní a revizní komise na hlavním výboru Komunistické strany Československa na ministerstvu,

c/ byl ustanoven ve funkci politický pracovník – uvolněný předseda, politický pracovník, pomocník vedoucího tajemníka, předseda, předseda celoučtvarového výboru,²² předseda kontrolní a revizní komise, ředitel Večerní univerzity marxismu-leninismu, tajemník na hlavním výboru Komunistické strany Československa na federálním ministerstvu vnitřní.

Příslušníkem Sboru národní bezpečnosti zařazeným na IX. správě federálního ministerstva vnitřní, který přímo vykonával politickovýchovnou činnost, byl dle čl. 6 občan nebo policista ustanovený do funkce

a/ náčelníka správy, zástupce náčelníka správy, náčelníka odboru politickovýchovné práce nebo politického odboru (1. odboru), zástupce náčelníka odboru politickovýchovné práce nebo politického odboru (1. odboru), tajemníka odboru politickovýchovné práce nebo politického odboru (1. odboru), vedoucího staršího referenta specialisty odboru politickovýchovné práce nebo politického odboru (1. odboru), staršího referenta specialisty odboru politickovýchovné práce nebo politického odboru (1. odboru) na správě pro politickovýchovnou, vzdělávací, kulturní a propagační činnost federálního ministerstva vnitřní,

b/ náčelníka správy, zástupce náčelníka správy, náčelníka odboru politickovýchovné, tiskové a propagační činnosti (1. odboru), staršího referenta specialisty (politickovýchovné práce) na správě politickovýchovné, tiskové, vzdělávací a propagační činnosti na ministerstvu vnitřní České socialistické republiky nebo na ministerstvu vnitřní a životního prostředí České socialistické republiky.

Čl. 7 odkazoval na seznam škol bezpečnostního charakteru ve Svazu sovětských socialistických republik.²³ Zbylé články nařízení, které vstoupilo v platnost 1. července 1992, precizovaly některé formálně-administrativní náležitosti.²⁴

Ústavní nálezy

Z podnětu 99 poslanců Federálního shromáždění ČSFR do zákona č. 451/1991 Sb. výrazně zasáhlo plénum Ústavního soudu ČSFR, které na veřejném jednání 26. listopadu 1992 rozhodlo, že dnem vyhlášení tohoto nálezu ve Sbírce zákonů ztrácí účinnost ustanovení § 2 odst. 1 písm. c), § 2 odst. 2 a 3, § 3 odst. 2, § 4 odst. 2 a 4, § 11, 12, 13, § 18 odst. 1 a § 20 zákona č. 451/1991 Sb. „Pokud FS neuvede tato ustanovení zákona do souladu (...) ztrácí tato ustanovení zákona č. 451/1991 Sb. po šesti měsících od vyhlášení nálezu platnost.“²⁵

Jinými slovy, Ústavní soud ČSFR krátce před rozpadem federace rozhodl o zrušení kategorie „vědomý spolupracovník Státní bezpečnosti“, federálním ministrům vnitřní, obrany a ředitelům Federální bezpečnostní informační služby a Federálního policejního sboru odejmul možnost udělovat výjimky, což mělo pochopitelně i určitý dopad na zákon č. 279/1992 Sb. V neposlední řadě byla zrušena nezávislá komise při FMV, přestože jejím úkolem nebylo pouze prověřování skutečností dle § 2, odst. 1, písm. c) zákona.²⁶

Ministerstvo vnitřní České republiky začalo řešit právní rébus, jak naplňovat jednotlivá ustanovení obou zákonů, federálního i republikového, která zůstala v platnosti. Bez obou rozkazů ministra vnitřní ČSFR z konce roku 1991 a metodické pomůcky se může někdy zdát, že tento problém řeší dodnes.

Příloha č. 1

1991, 11. listopadu – Praha. Výklad některých pojmů obsažených v § 3 zákona č. 451/1991 Sb., kterým se stanoví některé další předpoklady pro výkon některých funkcí ve státních orgánech a organizacích České a Slovenské Federativní republiky, České republiky a Slovenské republiky. Příloha k rozkazu MV ČSFR č. 116/1991, čj. 2D-324/L-91²⁷

K § 3 odst. 1 písm. a)

Za příslušníka Sboru národní bezpečnosti zařazeného ve složce Státní bezpečnosti na úseku s kontrarozvědným zaměřením se považuje příslušník, který vykonával

a) přímou operativní činnost (řízení spolupracovníků StB, provádění schůzkové činnosti, verbování apod.),
b) přímou odborně analytickou činnost,
c) funkci vyšetřovatele Státní bezpečnosti,
d) služební funkci ve výkonných a kádrových součástech od vedoucího oddělení a jemu na roveň postaveného výše, těchto útvarůch:

1. Prezidium pro bezpečnost MV (1948–1950),
2. odbor BA Skupiny I – Bezpečnost MV (1948–1950),
3. Velitelství StB (1950–1952),
4. Hlavní správa StB (1952–1953, 1966–1971),
5. Federální správa zpravodajských služeb (1969–1971),
6. Sekretariát náměstka ministra vnitra ČSSR pro řízení federální zpravodajské služby (1970–1971),
7. Bezpečnostní odbor MV SSR (1969–1971),
8. Organizačněbezpečnostní úsek MV ČSR (1969–1971),
9. Hlavní správa ŠtB MV SSR (1969–1974),
10. Hlavní správa vojenské kontrarozvědky (1952–1953),
11. Správa státobezpečnostního vyšetřování (1953),
12. Správa vyšetřování StB (1953–1989),
13. Krajská velitelství StB (1950–1952) a útvary podřízené,
14. Krajské správy StB (1952–1953) a útvary podřízené,
15. II., III., IV. V. odbor, odbor vyšetřování a 5. odd. VE (později VM) krajských správ MV a odbory železniční dopravy při krajských správách MV (1953–1966),
16. Operativní odbory správ StB při krajských správách SNB (1966–1990),
17. Okresní oddělení StB při okresních správách SNB (1976–1990),
18. II. správa MV (1953–1963),
19. II. správa MV (později FMV), vyjma krajských odborů pasů a víz a jim podřízených útvarů (1964–1974),
20. II. správa FMV (později SNB, 1974–1988),
21. II. správa SNB (1988–1990),
22. III. správa MV (1953–1963),
23. IV. správa MV (1953–1963),
24. V. správa MV (1953–1962),
25. VI. správa MV (1953–1963),
26. III. správa MV (později FMV, později SNB, 1964–1990),
27. X. správa FMV (později SNB, 1974–1988),
28. XI. správa FMV (později SNB),
29. XII. správa FMV (později SNB, 1974–1990),
30. XIV. správa FMV (1980–1985),
31. 1., 2., 3., 4., 5. samostatný sektor ministerstva národní bezpečnosti (1950–1951),
32. odbor O, Z, C, E, T, V, LM ministerstva národní bezpečnosti (1951–1952),
33. odbor vyšetřování StB (1989–1990),

34. operativní odbory a oddělení Správy ochrany prezidenta (1952–1953), Správy ochrany ústavních činitelů (1952–1953), VIII. správy MV (1953–1963), V. správy MV (později FMV, později SNB, 1964–1990),
35. operativní odbor VII. správy MV (1953–1963), IV. správy MV (později FMV, později SNB, 1964–1990),
36. odbor VII. správy MV, pověřený prováděním zatýkání a domovních prohlídek (1953–1956),
37. operativní odbory XI. správy MV (1953–1963) a VI. správy MV (později FMV, později SNB, 1963–1990),

K § 3 odst. 1 písm. b)

Za příslušníka Sboru národní bezpečnosti zařazeného ve Správě pro politickovýchovnou, vzdělávací, kulturní a propagační činnost FMV se považuje příslušník, který přímo vykonával činnosti zabezpečované touto správou v

1. politickovýchovném odboru, odboru sdělovacích prostředků a kulturně výchovném odboru historie IX. správy FMV (1978–1980),
2. politickovýchovném odboru, odboru sdělovacích prostředků a odboru kulturně propagačním IX. správy FMV (1980–1989).

K § 3 odst. 2

Narušením důležitého bezpečnostního zájmu státu se rozumí ztráta potřebné speciální odborné způsobilosti a akceschopnosti útvarů FMV a útvarů FPS, která by znamenala přerušení plnění úkolů tvořících ochrannou funkci státu, přičemž tuto ztrátu nelze okamžitě nahradit kvalitativně ani kvantitativně.

Ohrožením účelu zákona se rozumí vážné ztížení ochrany činnosti a řádného chodu Federálního ministerstva vnitra a Federálního policejního sboru před působením osob, které neskýtají záruky pro nezávislý výkon některých funkcí, zejména funkcí vedoucích.

Příloha č. 2

1991, 9. prosince – Praha. Výklad pojmu „složka Státní bezpečnosti“ obsaženého v § 2 odst. 1 písm. a) zák. č. 451/1991 Sb., kterým se stanoví některé další předpoklady pro výkon některých funkcí ve státních orgánech a organizacích České a Slovenské Federativní Republiky, České republiky a Slovenské republiky. Příloha k rozkazu MV ČSFR č. 127/1991, čj. 1D-254/SA-91²⁸

Za příslušníka Sboru národní bezpečnosti zařazeného ve složce Státní bezpečnosti se ve smyslu § 2 odst. 1 písm. a) zák. č. 451/1991 Sb. považuje příslušník, který byl zařazen v těchto útvarech (funkcích):

- VIII. správa MV (1953–1963)
- IX. správa MV (1953–1963)
- X. správa FMV (pak SNB, 1974–1988)
- XI. správa FMV (pak SNB, 1974–1988)
- XII. správa FMV (pak SNB, 1974–1990)
- XIII. správa FMV (pak SNB)
- XIV. správa FMV (1980–1985)
- Zvláštní správa FMV (pak SNB)

- 1., 2., 3., 3A., 4., 5. samostatný sektor ministerstva národní bezpečnosti
- odbor O, Z, C, E, T, V ministerstva národní bezpečnosti
- I. zvláštní odbor MV (1953–1969)
- II. zvláštní odbor MV (1953–1969)
- III. zvláštní odbor MV (1953–1963)
- IV. odbor FMV (1970–1988)
- V. zvláštní odbor MV (1953–1955)
- III. zvláštní oddělení MV (1953–1955)
- Krajské velitelství StB (1950–1952) a útvary podřízené
- Krajská správa StB (1952–1953) a útvary podřízené
- Krajské správy MV (1953–1966) – v různých obdobích byly v jejich rámci organizovány tyto státobezpečnostní složky: 1., 2., 3., 4., 5., 7., 8., 9. odbor, odbor vyšetřování StB, odbor železniční dopravy, odbor nápravných zařízení, 1. zvláštní odbor, oddělení tiskového dohledu, 1. zvláštní odd., 2. zvláštní odd., 5. odd., 7. samostatné oddělení, 3. zvláštní skupina, skupina ochrany stranických činitelů při vnitřním odboru (oddělení) krajské správy
- Krajské správy SNB (1966–1990) – v různých obdobích byly v jejich rámci organizovány tyto státobezpečnostní složky: odbor rozvědky (pak oblastní odbory), Správa StB při KS SNB
- okresní oddělení MV (1957–1966) – náčelník a podřízení jeho zástupce pro operativní činnost
- Prezidium pro Bezpečnost MV (1948–1950)
- odbor BA Skupiny – Bezpečnost MV (1940–1950)
- Velitelství StB (1950–1952)
- Hlavní správa StB (1952–1953, 1966–1971)
- Federální správa zpravodajských služeb (1969–1971)
- sekretariát náměstka ministra vnitra ČSSR pro řízení federální zpravodajské služby (1970–1971)
- Bezpečnostní odbor MV SSR (1969–1971)
- Organizačně bezpečnostní úsek MV ČSR (1969–1971)
- Hlavní správa ŠtB MV SSR (1969–1974)
- Hlavní správa vojenské kontrarozvědky (1952–1953)
- Správa ochrany prezidenta (1952–1957)
- Správa ochrany ústavních činitelů (1952–1953)
- Správa zahraničně politické rozvědky (1952–1953)
- Správa státobezpečnostního vyšetřování (1953)
- Správa vyšetřování StB (1953–1989)
- Odbor vyšetřování StB (1989–1990)
- I. správa MV (pak FMV, pak SNB, 1953–1990)
- II. správa MV (1953–1963)
- II. správa MV (pak FMV, pak SNB, 1964–1974)
- II. správa FMV (pak SNB, 1974–1988)
- II. správa SNB (1988–1990)
- III. správa MV (1953–1963)
- III. správa MV (pak FMV, pak SNB, 1964–1990)
- IV. správa MV (1953–1963)
- IV. správa MV (pak FMV, pak SNB, 1964–1990)
- V. správa MV (1953–1963)
- V. správa MV (pak FMV, pak SNB, 1964–1990)
- VI. správa MV (1953–1963)
- VI. správa MV (pak FMV, pak SNB, 1964–1990)
- VII. správa MV (1953–1963)
- okresní oddělení SNB (1966–1990 – náčelník, jeho zástupce pro StB, odbor (oddělení, skupina) StB.²⁹

Příloha č. 3

1992, 19. června – Praha. Příloha č. 1 k Nařízení ministerstva vnitra č. 42/1992³⁰

Příslušníkem Sboru národní bezpečnosti zařazeným ve složce Státní bezpečnosti na úseku s kontrarozvědným zaměřením je občan nebo policista, který vykonával

- a) přímou operativní činnost (řízení spolupracovníků StB, provádění schůzkové činnosti, verbování apod.),
- b) přímou odborně analytickou činnost,
- c) funkci vyšetřovatele Státní bezpečnosti,
- d) služební funkci ve výkonných a kádrových součástech od vedoucího oddělení a jemu na roveň postaveného výše,

v těchto útvarech;

1. Prezidium pro bezpečnost MV (1948–1950),
2. odbor BA Skupiny I – Bezpečnost MV (1948–1950),
3. Velitelství StB (1950–1952),
4. Hlavní správa StB (1952–1953, 1966–1971),
5. Federální správa zpravodajských služeb (1969–1971),
6. Sekretariát náměstka ministra vnitra ČSSR pro řízení federální zpravodajské služby (1970–1971),
7. Bezpečnostní odbor MV SSR (1969–1971),
8. Organizačně bezpečnostní úsek MV ČSR (1969–1971),
9. Hlavní správa ŠtB MV SSR (1969–1974),
10. Hlavní správa vojenské kontrarozvědky (1952–1953),
11. Správa státobezpečnostního vyšetřování (1953),
12. Správa vyšetřování StB (1953–1989),
13. Krajská velitelství StB (1950–1952) a útvary podřízené,
14. Krajské správy StB (1952–1953) a útvary podřízené,
15. II., III., IV. V. odbor, odbor vyšetřování a 5. odd. VE (později VM) krajských správ MV a odbory železniční dopravy při krajských správách MV (1953–1966),
16. operativní odbory správ StB při krajských správách SNB (1966–1990),
17. okresní oddělení StB při okresních správách SNB (1976–1990),
18. II. správa MV (1953–1963),
19. II. správa MV (později FMV), vyjma krajských odborů pasů a víz a jim podřízených útvarů (1964–1974),
20. II. správa FMV (později SNB, 1974–1988),
21. II. správa SNB (1988–1990),
22. III. správa MV (1953–1963),
23. IV. správa MV (1953–1963),
24. V. správa MV (1953–1962),
25. VI. správa MV (1953–1963),
26. III. správa MV (později FMV, později SNB, 1964–1990),
27. X. správa FMV (později SNB, 1974–1988),
28. XI. správa FMV (později SNB),
29. XII. správa FMV (později SNB, 1974–1990),
30. XIV. správa FMV (1980–1985),
31. 1., 2., 3., 4., 5. samostatný sektor ministerstva národní bezpečnosti (1950–1951),
32. odbor O, Z, C, E, T, V, LM ministerstva národní bezpečnosti (1951–1952),
33. odbor vyšetřování StB (1989–1990),
34. operativní odbory a oddělení Správy ochrany prezidenta (1952–1953), Správy ochrany ústavních činitelů (1952–1953), VIII. správy MV (1953–1963), V. správy MV (později FMV, později SNB, 1964–

- 1990),
35. operativní odbor VII. správy MV (1953–1963), IV. správy MV (později SNB, 1964–1990),
36. odbor VII. správy MV, pověřený prováděním zatýkání a domovních prohlídek (1953–1956),
37. operativní odbory XI. správy MV (1953–1963) a VI. správy MV (později FMV, později SNB, 1963–1990).

Příloha č. 4

1992, 19. června – Praha. Příloha č. 2 k Nařízení ministerstva vnitra č. 42/1992

Příslušníkem Sboru národní bezpečnosti zařazeným ve funkci náčelníka oddělení a vyšší ve Státní bezpečnosti je občan nebo policista, který vykonával tuto funkci v těchto útvarech:

- VIII. správa MV (1953–1963),
IX. správa MV (1953–1963),
X. správa FMV (později SNB, 1974–1988),
XI. správa FMV (později SNB, 1974–1988),
XII. správa FMV (později SNB, 1974–1990),
XIII. správa FMV (později SNB),
XIV. správa FMV (1980–1985),
Zvláštní správa FMV (později SNB),
1., 2., 3., 3A., 4., 5. samostatný sektor ministerstva národní bezpečnosti,
odbor O, Z, C, E, T, V ministerstva národní bezpečnosti,
I. zvláštní odbor MV (1953–1969),
II. zvláštní odbor MV (1953–1969),
III. zvláštní odbor MV (1953–1969),
IV. odbor FMV (1970–1988),
V. zvláštní odbor MV (1953–1955),
III. zvláštní oddělení MV (1953–1955),
krajské velitelství StB (1950–1952) a útvary podřízené,
krajská správa StB (1952–1953) a útvary podřízené,
krajské správy MV (1953–1966) – v různých obdobích byly v jejich rámci organizovány tyto státobezpečnostní složky: 1., 2., 3., 4., 5., 7., 8., 9. odbor, odbor vyšetřování StB, odbor železniční dopravy, odbor nápravných zařízení, 1. zvláštní odd., 5. odd, 7. samostatné oddělení, 3. zvláštní skupina, skupina ochrany stranických činitelů při vnitřním odboru (oddělení) krajské správy,
krajské správy SNB (1966–1990) – v různých obdobích byly v jejich rámci organizovány tyto státobezpečnostní složky: odbor rozvědky (později oblastní odbory), Správa StB při KS SNB, okresní oddělení MV (1957–1966) – náčelník a podřízení jeho zástupce pro operativní činnost,
Prezidium pro Bezpečnost MV (1948–1950),
odbor BA Skupiny I – Bezpečnost MV (1940–1950),
Velitelství StB (1950–1952),
Hlavní správa StB (1952–1953, 1966–1971),
Federální správa zpravodajských služeb (1969–1971),
sekretariát náměstka ministra vnitra ČSSR pro řízení federální zpravodajské služby (1970–1971),
Bezpečnostní odbor MV SSR (1969–1971),
Organizačně bezpečnostní úsek MV ČSR (1969–1971),
Hlavní správa ŠtB MV SSR (1969–1974),
Hlavní správa vojenské kontrarozvědky (1952–1953),
Správa ochrany prezidenta (1952–1957),
Správa ochrany ústavních činitelů (1952–1953),
Správa zahraničně politické rozvědky (1952–1953),

Správa státobezpečnostního vyšetřování (1953),
Správa vyšetřování StB (1953–1989),
Odbor vyšetřování StB (1989–1990),
I. správa MV (později FMV, později SNB, 1953–1990),
II. správa MV (1953–1963),
II. správa MV (později FMV, později SNB, 1964–1974),
II. správa FMV (později SNB, 1974–1988),
II. správa SNB (1989–1990),
III. správa MV (později FMV, později SNB, 1964–1990),
IV. správa MV (1953–1963),
IV. správa MV (později FMV, později SNB, 1964–1990),
V. správa MV (1953–1963),
V. správa MV (později FMV, později SNB, 1964–1990),
VI. správa MV (1953–1963),
VI. správa MV (později FMV, později SNB, 1964–1990),
VII. správa MV (1953–1963),
okresní oddělení (správa) SNB (1966–1990) – odbor (oddělení, skupina) StB.

Příloha č. 5

1992, 19. června – Praha. Příloha č. 3 k Nařízení ministerstva vnitra č. 42/1992

1. Školy státní bezpečnosti

- Ústřední škola ministerstva státní bezpečnosti SSSR (50. léta),
- Odborná škola Výboru státní bezpečnosti při Radě ministrů SSSR v Leningradě,
- Operativní škola Výboru státní bezpečnosti při Radě ministrů SSSR v Moskvě (roční),
- Vyšší vojenské učiliště pohraničních vojsk Výboru státní bezpečnosti při Radě ministrů SSSR v Babuškinu u Moskvy, později Vysoká škola pohraničních vojsk Výboru státní bezpečnosti při Radě ministrů SSSR,
- Vysoká škola pohraničních vojsk Výboru státní bezpečnosti při Radě ministrů SSSR Alma-Ata,
- Vysoká pohraniční velitelská škola Výboru státní bezpečnosti SSSR v Moskvě, později Vyšší pohraniční velitelské učiliště moskevského sovětu Výboru státní bezpečnosti SSSR v Moskvě;

2. Školy ministerstva vnitra SSSR

- Vysoká škola ministerstva ochrany veřejného pořádku RSFSR v Moskvě,
- Střední odborná škola ministerstva vnitra SSSR v Moskvě,
- Akademie ministerstva vnitra SSSR v Moskvě,
- Vysoká škola pro pracovníky vyšetřování ministerstva vnitra ve Volgogradě,
- Ústav pro zdokonalování práce vyšetřovatelů prokuratury a ministerstva vnitra SSSR v Leningradě.

1 Srov. ŽÁČEK, Pavel: „Sachergate“: první lustrační aféra. Nesnáze postkomunistické elity (nejen) se svazky Státní bezpečnosti. Paměť a dějiny, 2007, č. 1, s. 50–81.

2 Srov. ŽÁČEK, Pavel: Boje o minulost. Deset let vyrovnávání se s komunistickou minulostí – pokus o předběžnou bilanci. Bar-ri-ster & Principál, Brno 2000, s. 46–53; ŽÁČEK, Pavel: Překonávání totalitní minulosti na český způsob. In: FIALA, Petr – MIKŠ, František (eds.): Česká konzervativní a liberální politika. Sborník k desátému výročí založení revue Proglas. CDK, Brno 2000, s. 388–393; ŽÁČEK, Pavel: The CASE of Czechoslovakia and the Czech Republic. In: HATSCHIKJAN, Magarditsch – RELJIĆ, Dušan – ŠEBEK, Nenad (eds.): Disclosing hidden history: Lustration in the Western Balkans. A Project Documentation. CDRSEE, Soluň

2005, s. 80–82.

3 Srov. např. ROSENBERG, Tina: *The Haunted Land. Facing Europe's Ghosts after Communism*. Vintage Books, New York 1996, s. 67–121; LINZ, Juan J. – STEPAN, Alfred: *Problems of Democratic Transition and Consolidation. Southern Europe, South America, and Post-Communist Europe*. The John Hopkins University Press, Baltimore – London, s. 251, 317; GONZÁLEZ-ENRÍQUEZ, Carmen: *De-communization and Political Justice in Central and Eastern Europe*. In: BARAHONA de Brito, Alexandra – GONZÁLEZ-ENRÍQUEZ, Carmen – AGUILAR, Paloma (eds.): *The Politics of Memory. Transitional Justice in Democratizing Societies*. Oxford University Press, New York 2001, s. 226–228.

4 V Čs. armádě a resortu federálního ministerstva obrany se zákon vztahoval na funkce s plánovanou hodností plukovník a generál a funkce vojenských přidělců (§ 1, odst. 2).

5 Srov. úplný seznam útvarů SNB složky Státní bezpečnosti na: <http://www.abscr.cz/cs/seznam-utvaru-snb>

6 K jednotlivým kategoriím tajných spolupracovníků srov. ŽÁČEK, Pavel: „Ostrá zbraň“ Státní bezpečnosti. Spolupracovníci StB ve směrnících pro agenturně operativní práci 1947–1989. In: BLAŽEK, Petr (ed.): *Opozice a odpor proti komunistickému režimu v Československu 1968–1989. Ústav českých dějin FF UK – Dokořán, Praha 2005, s. 180–222*. Směrnice pro agenturně operativní práci a evidenci StB jsou dostupné na <http://www.ustrcr.cz/cs/smernice-aop-evidenci-stb>; směrnice pro rozvědnou práci na <http://www.ustrcr.cz/cs/hlavni-sprava-rozvedky-smernice>.

7 Vědomou spoluprací se podle odst. 2 § 2 zákona rozuměla evidence občana v materiálech Státní bezpečnosti v kategoriích důvěrník, kandidát tajné spolupráce nebo tajný spolupracovník důvěrného styku, vědomý styk s příslušníkem SNB a podávání zpráv formou utajeného styku nebo plnění uložených úkolů.

8 KAPLAN, Karel: *Aparát ÚV KSČ v letech 1948–1968. Studie a dokumenty*. Sv. 10. ÚSD AV ČR, Praha 1993.

9 K Lidovým milicím srov. BAŠTA, Jiří: *Lidové milice – nelegální armáda KSČ. Paměť a dějiny*, 2008, č. 2, s. 99–108.

10 K činnosti a organizaci IX. správy FMV srov. <http://www.ustrcr.cz/cs/9-sprava>.

11 Tento požadavek se vztahoval na Ministerstvo obrany ČR, které spravovalo personálie bývalých příslušníků FMNO a jehož zpravodajská složka převzala evidenční systém bývalé HS VKR a Ministerstvo spravedlnosti ČR, spravující personálie bývalých příslušníků Správy Sboru nápravné výchovy a jeho Vězeňská služba pracovala s evidenčními podklady OVO MS ČSR. Tento stav se změnil až 1. 2. 2008, kdy veškerou dokumentaci na základě zákona č. 181/2007 Sb. převzal Archiv bezpečnostních složek.

12 Na skončení pracovního poměru se dle § 17 nevztahovala ustanovení zákoníku práce o možnosti organizace dát výpověď jen s předchozím souhlasem příslušného odborového orgánu.

13 K aplikaci zákona v ČST srov. VADAS, Martin: *Notes on the Role of Television in Czechoslovakia's Dissolution*. In: KRAUS, Michael – STANGER, Allison (eds.): *Irreconcilable Differences? Explaining Czechoslovakia's Dissolution*. Rowman & Littlefield Publisher, New York 2000, s. 270–271.

14 Sbírka zákonů ČSFR č. 451/1991, částka 86, s. 2106–2110.

15 Znění RMV ČSFR č. 116 z 11. 11. 1991 je dostupné na: <http://www.ustrcr.cz/cs/rfmv90-92>; Výklad některých pojmů viz příloha č. 1.

16 Znění RMV ČSFR č. 127 z 9. 12. 1991 je dostupné tamtéž; Výklad pojmu „složka Státní bezpečnosti“ viz příloha č. 2.

17 Podle dalšího předpokladu pro výkon funkcí u policie ČR nesměl být občan v období od 25. 2. 1948 do 17. 11. 1989 zástupcem náčelníka správy nebo útvaru Sboru nápravné výchovy ČSR pro politickovýchovnou práci ani náčelníkem odboru, oddělení nebo skupiny vnitřní ochrany SNV MS ČSR.

18 K agenturně operativní činnosti v rámci SNV ČSR srov. TOMEK, Prokop: *Vývoj systému agenturní činnosti ve vězeňských zařízeních československého komunistického režimu 1948–1989*. In: *Dvě studie o československém vězeňství 1948–1989*. Sešity 3. ÚDV, Praha 2000, s. 7–34.

19 Zákonem č. 256/1995 Sb. ze dne 27. 9. 1995 byla jeho platnost prodloužena do 31. 12. 2000, zákon č. 424/2000 Sb. z 25. 10. 2000 pak jeho omezenou časovou platnost zrušil úplně.

20 Srov. přílohu č. 3.

21 Srov. přílohu č. 4.

22 Celouťvarový výbor KSČ nebo KSS jsou v čl. 5 nařízení definovány jako celouťvarové výbory zřízené na krajských správách SNB a městských správách VB v Praze a Bratislavě, kterým byla přiznána některá práva okresních výborů KSČ.

23 Srov. přílohu č. 5.

24 Srov. Nařízení ministerstva vnitra č. 42, kterým se stanoví některé podrobnosti k provedení zákona ČNR o některých dalších předpokladech pro výkon některých funkcí obsazovaných ustanovením nebo jmenováním příslušníků Policie České republiky a příslušníků Sboru nápravné výchovy České republiky, ze dne 19. června 1992, čj. PS-1111/50-92. In: Věstník ministerstva vnitra ČR, částka 41, 19. 6. 1992.

25 Sbírka zákonů ČSFR č. 585/1992, částka 116, s. 3471.

26 K věcné kritice zákona č. 451/191 Sb. a nálezu Ústavního soudu ČSFR srov. ŽÁČEK, Pavel: Boje o minulost, s. 53–56. Text nálezu sp. zn. Pl. ÚS 1/92 na: <http://www.ustrcr.cz/data/pdf/normy/nalez-us-pl-1-1992.pdf>.

27 Rozkaz č. 116 „Opatření k provedení zákona č. 451/1991 Sb., kterým se stanoví některé další předpoklady pro výkon některých funkcí ve státních orgánech a organizacích České a Slovenské Federativní republiky, České republiky a Slovenské republiky“ z 11. 11. 1991 měl být distribuován ministroví, náměstkům, ředitelům divizí, ředitelům (vedoucím, velitelům, náčelníkům) útvarů FMV a FPS; na vědomí pak ministerstvům vnitra ČR a SR. Zrušen byl bez náhrady RMV ČR č. 105/1993.

28 Rozkaz č. 127 „Opatření k provedení zákona č. 451/1991 Sb., kterým se stanoví některé další předpoklady pro výkon některých funkcí ve státních orgánech a organizacích České a Slovenské Federativní republiky, České republiky a Slovenské republiky“ z 9. 12. 1991 měl být distribuován ministroví, náměstkům, ředitelům divizí, ředitelům (náčelníkům, vedoucím) útvarů FMV a FPS; na vědomí pak ministerstvům vnitra ČR, SR a FBIS. Zrušen byl bez náhrady RMV ČR č. 105/1993.

29 Srov. úplný seznam útvarů SNB složky Státní bezpečnosti na: <http://www.abscr.cz/cs/seznam-utvaru-snb>.

30 Nařízení ministerstva vnitra ČR ze dne 19. června 1992, kterým se stanoví některé podrobnosti k provedení zákona ČNR o některých dalších předpokladech pro výkon některých funkcí obsazovaných ustanovením nebo jmenováním příslušníků Policie ČR a příslušníků Sboru nápravné výchovy. In: Věstník ministerstva vnitra České republiky, částka 41, 19. 6. 1992.